

CATASTRUM

ÉVNEGYEDES KATASTRUMTÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

- **Török Enikő:** Kataszteri álláshirdetések és álláspályázatok az 1850–1860-as években
- **Kiss Márton:** A pécsi kataszteri felmérési felügyelőség épületei a 20. században
- **Timár Gábor:** Egy sosem lett vasútvonallal: Trianon utáni határkijelölés a Börzsöny északi peremén
- **Bendefy István:** Dr. Bendefy László (1904–1977) mérnök és geológus emlékezete
- **NKFIA-pályázatok**
A magyarországi hódoltság és hódoltsági peremvidék kataszteri iratainak (tapu-defter) feldolgozása II. (K 132475, K 132609)
„Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 850–1918 (K 132723)

■ Bendefy László észlelést végez Tihany környékén az 1950-es években. A kép jól illusztrálja, hogy a méréshez hány ember közreműködésére volt szükség, a napernyőtartó fiútól kezdve a figuránszón át a mérnökig

■ Bendefy László a Délszláv Tudományos és Művészeti Akadémia tagjainak társaságában, Zágráb, 1968. L. ehhez Bendefy István cikkét

■ ■ ■ SOKARCÚ MÉRNÖKÖK

A katasztertörténeti kutatások meghatározó témacsomópontjai között kiemelkedő helyet foglal el a szervezet tagolódása és térbeli elhelyezkedése, a tisztviselői karának rekrutációja, képzettsége, szakértelme és tudásának sokféle felhasználása, valamint egyes kiemelkedő mérnökszemélyiségek gazdag életútjának bemutatása.

A *Catastrum* mostani száma a magyarországi kataszteri felmérés 19–20. századi történetére vonatkozó mindegyik említett témában nyújt olvasnivalót. Bendefy László életrajza olyan nagyívű, hogy az csak terjedelmes tanulmányban volt összefoglalható. A cikk illusztrációs képanyaga szinte kizárólag magángyűjteményből származik, ami ráirányítja a figyelmet arra, hogy a közgyűjteményekben őrzött iratok mellett nem lebecsülendő – feltárandó és közkinccsé teendő – történeti érték van a magánosoknál.

A katasztertörténeti kutatások jelentőségét mutatja, hogy két, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal által támogatott projekt is fut a Magyar Nemzeti Levéltár munkatársainak vezetése alatt. Míg korábban a projektterveket adtuk közre, ezúttal – a korábbi gyakorlatot követve – az éves szakmai beszámolókat ismertetjük.

■ ■ ■ TARTALOM

Török Enikő: Kataszteri álláshirdetések és álláspályázatok az 1850–1860-as években	3
Kiss Márton: A pécsi kataszteri felmérési felügyelőség épületei a 20. században	15
Timár Gábor: Egy sosem lett vasútvonal: Trianon utáni határkijelölés a Börzsöny északi peremén	23
Bendefy István: Dr. Bendefy László (1904–1977) mérnök és geológus emlékezete	31
NKFI-pályázat: A magyarországi hódoltság és hódoltsági peremvidék kataszteri iratainak (tapu-defter) feldolgozása II. (K 132475, K 132609). Szakmai beszámoló az első évről (2019–2020)	57
NKFI-pályázat: „Négyzetkaszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723). Szakmai beszámoló az első évről (2019–2020)	62

CATASTRUM ■ Évnegyedes katasztertörténeti folyóirat ■ VIII. évfolyam, 2. szám

A címlapon: Dr. Bendefy László (1904–1977) mérnök 1967-ben. L. ehhez Bendefy István cikkét

Alapítva: 2013 ■ Megjelenés gyakorisága: negyedévente ■ Alapító: Magyar Nemzeti Levéltár (MNL)

■ Kiadó: Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. (HOI) ■ Címe: 1223 Budapest, Park u. 2. (info@agrarlapok.hu)

■ Felelős kiadó: Bozzay Péter ügyvezető ■ Telefon: (06 1) 362-8100, honlap: www.agrarlapok.hu

Szerkesztőbizottság:

Bozzay Péter (HOI), dr. Szinay Attila (Agrárminisztérium), Varga Felicián (Lechner Nonprofit Kft.)

Szerkesztőség:

Címe: 1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4. ■ E-mail: info@catastrum.hu ■ Honlap: www.catastrum.hu

 www.facebook.com/catastrum

Főszerkesztő: Reisz T. Csaba (MNL) ■ Felelős szerkesztő: dr. Török Enikő (MNL) ■ Szerkesztők: dr. Pásztai László (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum), Varga Felicián (Lechner Nonprofit Kft.) ■ Olvasószerkesztő: Reményi József Tamás ■ Kézirat-előkészítés: Dávid Ildikó

A szerkesztőség kéziratosokat nem őriz meg és nem küld vissza.

A nyomdai munkálatokat végezte: OOK-Press Nyomda, 8200 Veszprém, Pápai út 37/A

Előfizetés: a kiadónál ■ Előfizetés egy évre 6000 Ft, számonként 1500 Ft.

ISSN (papíralapú): 2064-5805 ■ ISSN (online): 2064-6542

SUMMARY

TÖRÖK, Enikő: Cadastral Job Advertisements and Job Applications in the 1850s–1860s

torok.eniko@mnl.gov.hu

When the technical cadastral work was launched, the General Directorate of Cadastre in Vienna was unable to provide the technical staff needed for the survey by redeploying technicians within the Empire, and therefore several job advertisements were published in various Imperial journals in the 1850s and 1860s. These advertisements also provided information on how to apply for a job, and required a baptismal certificate, certificates of education, work experience and good conduct.

KISS, Márton: Buildings of the Cadastral Survey Inspectorate of Pécs in the 20th Century

kiss.marton@mnl.gov.hu

During its decades of operation, the Pécs Survey Inspectorate has continued its activities in a number of buildings. The employees performed important tasks for the state and the city, but their work was 'secret' from the public. Its reason was that Pécs had not been known for its technical intellectuals, its identity was more strongly influenced by the humanities, law and medicine. Via the buildings used by the survey inspectorate, which has preserved the memory of its activities, we can learn about the 'hidden' engineering world of Pécs in the 20th century.

TIMÁR, Gábor: A Railway Line that Never Existed: Marking the Border on the Northern Edge of Börzsöny Mountains after the Treaty of Trianon

timar.gabor@ttk.elte.hu

It is a well-known fact that railways played a decisive role in several parts of the process of establishing the borders of the Hungarian state at Trianon. It is little known, however, that after the treaty had become into force, railway line plans were also found in the process of demarcating the borders on the spot, plans that were never implemented or were invented specifically to influence the demarcation of the borders. Let's visit the Hungarian–Slovakian border of the former County Hont, north of Budapest.

BENDEFY, István: In Memory of Dr László Bendefy (1904–1977), Engineer and Geologist

ibendefy@t-online.hu

After leaving a successful career as a museum officer, the ambitious László Bendefy/Benda the younger, immediately recognised the geological context of his engineering work, and with this dual vision he was able to meet all expectations, whatever the task was. Bendefy's energy can also be characterised by his ability to make lasting contributions in the field of history, a subject far removed from his field of study. His in-depth knowledge of the Hungarian land was the firm foundation of his work.

Sz. SIMON, Éva: Processing of Cadastral Documents (tapu-defter) of the Hungarian Occupation and Subjugation Periphery II. (K 132475, K 132609). Professional Report on the First Year (2019–2020)

sz.simon.eva@mnl.gov.hu

The four-year project covers the Ottoman censuses (mufassal-defters, timar-defters, timar-ruzhnamches, dzizje-defters) of the Szeged, Szekcső, Szekszárd and Koppány sandsacs (the areas of Bács-Kiskun, Csongrád Counties, Bácska area of Vojvodina, the northern parts of Tolna and Somogy Counties, as well as the southern parts of Fejér and Veszprém Counties) by compiling databases of comparable Hungarian portal censuses and the work is being continued by visualizing the data to make the 16th and 17th century cadastral records available. Professional report on the first year.

REISZ, T. Csaba: "Square Cadastre": The Cadastre of the Maps and Records of the Hungarian Cadastral Survey, 1850–1918 (K 132723). Professional Report on the First Year (2019–2020)

The four-year project prepares the cadastre of the maps and records of the Hungarian cadastral survey. It explores the survey supervision records kept in the Baranya County Archives and in the Hajdú-Bihar County Archives of the National Archives of Hungary (NAH), digitizes and makes the cadastral land registers kept in the NAH Central Archives, and the cadastral records of the collections of Vienna, Pozsony/Bratislava and Marosvásárhely/Târgu Mureş available. Professional report on the first year.

TÖRÖK ENIKŐ

*Kataszteri álláshirdetések és álláspályázatok az 1850–1860-as években**

A magyarországi kataszteri munkálatok megindulása, vagyis 1850-ben az ideiglenes földadó (provizórium) megállapításához kapcsolódó dűlönkénti felmérés, majd 1856-tól a részletes felmérés nagy számú műszaki szakember, szakhivatalnok állami alkalmazását igényelte. Kiválasztásuknál a szakképzettség nagyon fontos szerepet játszott, ugyanakkor a mérnökihiány lehetővé tette, hogy a szervezetten belül is el lehessen sajátítani a munkához szükséges ismereteket. Az állami hivatalok többségével ellentétben ez ideiglenes foglalkoztatást jelentett a beosztottak számára.

A provizórium álláshirdetése

Az ideiglenes földadó megállapításához szükséges műszaki munkálatokhoz csaknem 300 mérnökre volt szükség Magyarországon, Erdélyben, valamint a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságban, 1851-ben pontosan 291 alkalmazottal számoltak. A mérnökök egy része az – 1824 és 1830, valamint 1844 és 1854 között részletesen felmért – Galíciából áthelyezett, asztalvezetésre alkalmas segédek közül (pl. Anton Hončík), másik része a helyi mérnökök köréből (pl. Vass Imre) került ki. Különösen Erdélyben jelentett problémát az álláshelyek (1851-ben 63) betöltése, így nem meglepő,

hogy 1850-ben Erdélybe kerestek mérnököket a lapokban megjelentetett álláshirdetésben.¹

A *Gazeta Lwowska* 1850. május 21-én és 22-én, német nyelven megjelent hirdetését április 24-én írta alá Ludwig von Wohlgemuth (1788–1851), Erdély katonai és polgári kormányzója Nagyszébenben. A március 4-i pátensre hivatkozva kerestek személyzetet Erdélybe az ideiglenes földadó bevezetéséhez szükséges munkálatokra a következő munkakörökbe: becslőfelügyelő, becslőbiztos, becslősegéd, erdőbecslő és mérnök. Hangsúlyozták, hogy ideiglenes, határozott időre szóló foglalkoztatásról, munkaviszonyról van szó. A mérnökök munkakörébe tartozott, hogy a becslőbiztosokat segítség a felmérési munkarészek ellenőrzésében és használatában, valamint felméréseket végezzenek az utasításban meghatározott módon.² A hirdetésben a javadalmazásra is kitértek, kétforintos napidíjat ígértek, ingyenes szállást a felmérés helyszínén, valamint az utazási költségek megtérítését.³ A pályázóktól műszaki ismereteket vártak, vagy az iskolai végzettséget kellett bizonyítani, vagy a korábbi megbízóktól kellett igazolást hozni az elvégzett műszaki felmérésekről. Pályázati feltételként szabták az országnak megfelelő nyelvismeretet, de erről részletesebben nem írtak. A pályázatban fel kellett tüntetni az életkort és a lakhelyet, va-

* A bécsi kutatásaimat a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj (2015, 2017) és a bécsi Collegium Hungaricum kutatói ösztöndíj (2019) támogatásával végeztem. Ezúton is köszönöm Oross Andrásnak, a bécsi magyar levéltári delegátusnak a kutatásban nyújtott segítségét. A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg.

1 TÖRÖK ENIKŐ: A mérnökök feladatai a dűlönkénti felmérésnél. *Catastrum*, 4. (2017), 1:4., 6. (= TÖRÖK, 2017). TÖRÖK ENIKŐ: A Temesi Bánság és Erdély tartományterképei a dűlönkénti felmérés alapján. *Catastrum*, 3. (2016) 3:37. RUMPLER, HELMUT: Vorwort. *Der Franziszeische Kataster im Kronland Bukowina Czernowitzer Kreis (1817–1865). Statistik und Katastralmappen*. Hg.: RUMPLER, HELMUT – SCHARR, KURT – UNGUREANU, CONSTANTIN. Wien–Köln–Weimar, 2015. 15. (= RUMPLER, 2015). TÖRÖK ENIKŐ: Cseh mérnök Erdélyben: Anton Hončík. *Catastrum*, 6. (2019) 1:19–24. TÖRÖK ENIKŐ: „Gömör ’s hazánk alvilágának” felmérője: Vass Imre mérnök. *Catastrum*, 5. (2018) 2:3–17. REISZ T. CSABA: Külföldi mérnökök a magyarországi kataszteri felmérésekénél. *Archivariorum historicorumque magistra. Történeti tanulmányok Bak Borbála tanárnő 70. születésnapjára*. Szerk.: KÁDÁR ZSÓFIA – LAKATOS BÁLINT – ZARNÓCZKI ÁRON. Bp., 2013. 189–215.

2 Amts-Instruction für die Geometer bei Ausführung des Grundsteuer-Provisoriums. Közölte: TÖRÖK, 2017. 10–14.

3 Az Amts-Instruction 16 §-ának megfelelően, l. TÖRÖK, 2017. 13.

■ Ludwig von Wohl gemuth (Josef Kriehuber litográfiája, 1849; <https://commons.wikimedia.org>)

lamint csatolni kellett a magaviseletről szóló igazolást, amelyet két, a pályázó lakóhelyén lakó föld- vagy háztulajdonosnak kellett aláírnia és a helyi előljárónak kellett megerősítenie. A kérvényeket az igazolásokkal együtt május 31-ig a helyi adóbizottmányhoz vagy a bécsi kataszteri főigazgatósághoz kellett benyújtani.⁴

De nemcsak a műszaki munkálatok megindításakor, hanem később is jelentek meg álláshirdetések. A pozsonyi adóbizottmány által a *Wiener Zeitung*-ban 1852. március végén és április elején közzétett, március 25-én kelt hirdetésben az ideiglenes földadó megállapítását célzó műszaki munkálatokhoz kerestek mérnököket és egy térképészsegédet (Mappirungsadjunkt). A mérnökök javadal-

mazásánál megemlítették a kétforintos napi-díjat, a havonta egy forint általányt a rajzeszközökre, terepmunka idején ingyenes szállást a településen és a téli állomáshelyen havonta ötforintos szálláspénzt. Az elvárások között kiemelték az elméleti ismeretek és a munkatapasztalat igazolását, valamint a magyar vagy a „szláv” nyelv ismeretét. A térképészsegédet a főmérnök mellé irodai munkára kívánták alkalmazni, egy forint 30 krajcáros napidíjjal, és a jelöltől térképrajzolósi készséget vártak el. Jelentkezni saját kezűleg írt kérelemmel kellett, csatolva a különféle igazolásokat.⁵

Walterskirchen György Vilmos, a pozsonyi adóbizottmány elnöke 1852 júniusában a munkaerőhiányra való tekintettel kérte a főigazgatóságot, hogy engedélyezzék pályakez-dők segédként történő alkalmazását.⁶ A kataszteri főigazgatóság eredetileg nem tervezte felmérési, térképezési segédek alkalmazását a provizorium műszaki munkálatainál, de mivel nem állt rendelkezésre elegendő mérnök, és sok térképmásolási feladat fordult elő, 1853. március 20-án engedélyezték a segédek felvételét az adókerületekben. Akik rendelkeztek a szükséges matematikai ismeretekkel és műszaki előképzettséggel, de munkatapasztalattal nem, azokat segédként próbaidőre alkalmazhatták. A segédek a korábbi felmérési munkarészek másolásával foglalkoztak, vagy egy tapasztalt mérnök mellett dolgoztak a terepen, 2-3 hónapos próbaidő után nevezték ki őket rajzolóknak, illetve mérnöknek. Az utóbbiak a próbaidő alatt havi 35 forintos fizetést kaptak, és ha alkalmasnak bizonyultak asztalvezetésre, mérnökként 10 forinttal emelkedett a járandóságuk.⁷

A pozsonyi adóbizottmány újabb álláshirdetése 1854. március végén 20-i keltezéssel jelent meg a *Wiener Zeitung*-ban, több felmérési segédet (Mappirungsadjunkt) és néhány mérnököt kerestek a pozsonyi adókerületbe. A fel-

4 Konkurs-Ausschreibung. *Gazeta Lwowska*, 39. (1850) 115:663–664. (máj. 21.), (1850) 116:670. (máj. 22.).

5 Geometerstellen. *Wiener Zeitung* (= WZ), (1852) 77:414. (márc. 30.), 79:425. (ápr. 1.), 81:437. (ápr. 3.).

6 Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium (= ÖStA, FHKA NHK) Katasterabt. Akten 321. 1852/2363.

7 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), S 92-23-1. Térképtár, Az Országos Földmérési Intézet vegyes iratai, Rendeletgyűjteménye, 1849–1867. 133. (1853/426.)

KISS MÁRTON

*A pécsi kataszteri felmérési felügyelőség épületei a 20. században**

A pécsi kataszteri felmérési felügyelőség

A magyarországi részletes kataszteri felmérés szervezeti alapjait, a felügyelőségeket 1856-ban hozták létre, majd fokozatosan terjesztették ki azok működését az ország egészére. Már a munkálatok elején, 1859-től az egyik aligazgatóság központja Pécsen volt, majd 1865-ben az 1. és 4. felmérési felügyelőség is a városban működött.¹ A kiegyezést követően Pécsen előbb a helyszínelési, majd a kataszteri felmérési felügyelőséget a szervezet fejlesztésének keretében, a 19. század végén hozták létre.² A hivatal működése ugyanakkor vándorló jellege miatt sokáig rejtve maradt. Eddig csak kisebb publikációk jelentek meg a témában, amelyek a felmérés személyi állományával foglalkoztak. A pécsi felmérési felügyelőség tisztviselőinek munkahelyüül szolgáló épületek bemutatásával megtehető, hogy a mérnökök mindig is fontos szerepet játszottak a városban, munkájukról azonban az utókor – kevés kivételtől eltekintve – csak részletinformációkkal rendelkezik.³

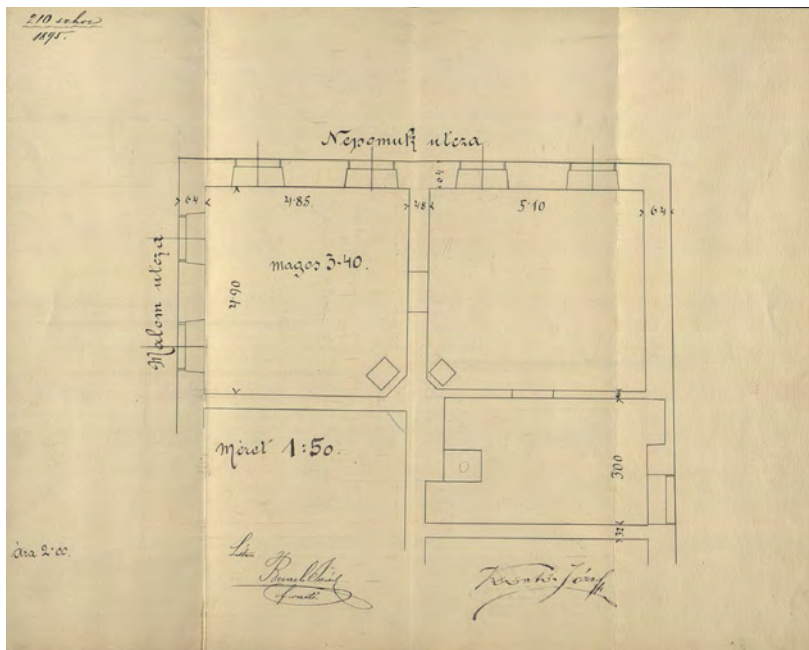
A rendelkezésre álló források szűkössége miatt csak további, elsősorban levéltári kutatással tárható fel, hogy a felmérési és a helyszínelési felügyelőségek milyen módon működtek az országban és Pécs városában. Pécs és környékének felmérése az 1860-as években befejeződött, ezért itt 1867 után nem működött felmérési felügyelőség. A részletes felmérés „befejeztével” – ami az egész országra nézve valójában soha nem ért véget – 1883-ban helyszínelési felügyelőséget hoztak létre.⁴ 1895-ig – ténylegesen 1896. április 30-ig – működött Pécsen a több (III., VI.) sorszámú is ismert helyszínelési felügyelőség, amelyet az I. szatmári megszüntetésével egyidejűleg először I. számúra neveztek át, majd Pozsonyba helyeztek.⁵ Ez nem jelentette a kataszteri felmérés szervezetének megszüntetését a településen, mivel ugyanekkor (1895-ben) az országban fennálló nyolc felmérési felügyelőség mellé újabb négyet hoztak létre a korábbi helyszínelési felügyelőségekre alapozva. Pécsen így lett a VI. helyszínelési felügyelőségből 11. kataszteri felmérési felügyelő-

* A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723) valósult meg. Ezúton szeretném megköszönni Reisz T. Csabának (MNL OL), Török Enikőnek (MNL OL), Bósz Attilának (MNL BaML) és Gáspár Attilának (MNL BaML) a segítségét, amellyel hozzájárultak tanulmányom megírásához.

- 1 TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri felmérés szervezete 1850 és 1861 között. *Catastrum*, 8. (2021) 1:3–22. Magyar Nemzeti Levéltár (= MNL) Országos Levéltára (= OL), K 269. II-A-21-b. 1–2. Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Általános iratok, Tárgyi alapon átrendezett iratok, Pénzügyi közigazgatás, Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek, Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 1860–1865, 1868–1874.
- 2 A magyar földmérés és térképészet története. 3. és 4. fejezet. 2. kötet A. Főszerk.: RAUM FRIGYES – JOÓ ISTVÁN. Bp., 1992. (= *A magyar földmérés*), 7–8., TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri részletes felmérés előrehaladása Magyarországon 1856 és 1916 között. *Catastrum*, 2. (2015) 1:11–18., ZÁVOCZKI ADRIENN: Sártory Antal kézirata a magyarországi kataszteri felmérésről. *Catastrum*, 2. (2015) 1:25–33.
- 3 Egy felügyelőség bemutatására példa: REISZ T. CSABA: A kataszteri felmérés Trencsén megyében. *Catastrum*, 5. (2018) 3:49–64.
- 4 A helyszínelési felügyelőségek felállítására vonatkozó pénzügyminiszteri rendeletre I.: A kataszteri felmérések tárgyában. *Nemzet*, 2. (1883) 125:1. (máj. 7.). TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri részletes felmérés előrehaladása Magyarországon 1856 és 1916 között. *Catastrum*, 2. (2015) 1:11–18.
- 5 Hivatalos rész. *Budapesti Hírlap*, 29. (1895) 188:3. (aug. 17.), Állami hivatal áthelyezése. *Pesti Hírlap*, 17. (1895) 343:3. (dec. 14.), Feloszlott kataszteri hivatal. *Pécsi Napló*, 4. (1895) 199:6. (aug. 20.): „a pénzügyminiszter nemcsak a szatmári, hanem május 1-én a pécsi kataszteri hivatalt is feloszlattja”. Utóbbi csak később történt meg: Kataszteri helyszínelési felügyelőség áthelyezése. *Pénzügyi Közlöny*, 23. (1896) 14:317. (máj. 24.).

ség, amelyik egy új korszak nyitányát jelentette egyben.⁶

A mérnöki hivatal – mint sok más állami intézmény abban az időben – nem állami épületben, hanem általában több évre leszerződött bérleményben működött. Ennek csak részben volt oka a megfelelő középületek hiánya, a megoldás inkább azt tükrözi, hogy ideiglenesnek tekintették a hivatal működését a településen. Ahogy a jelenlét állandósul(ni látszott), a bérleményt felváltotta az állami tulajdonú ingatlanba költözés igénye.

■ A Felső malom utcai épületben bérbe vett helyiségek alaprajza (MNL OL, S 92. No. 9/5.)

Felső malom utca 14.

A kataszter elhelyezése komoly problémát okozott a városnak, mivel alapvetően egy vándorló hivatal volt. Valószínű, hogy létrehozásakor, 1895-ben került a felügyelőség a Malom utca és a Nepomuk utca sarkán álló épületbe, mert ebben az évben készült egy felmérés a ház néhány helyiségéről.⁷ A századfordulón – 1898–1900 között – a felügyelőség még a Felső malom utca 14-ben működött, majd 1901-ben innen továbbköltözött.⁸

Ferencesek utca 37.

A felmérési felügyelőség iratanyagaiban a hivatal következő helyszínére található csak utalás, a Ferenciek utca 37. (ma 41.) alatt, a

Stirling-féle ház első emeletén.⁹ A ferences templom közelében lévő épület pontosan a város két részének – a belvárosnak és a szigeti külvárosnak – a metszéspontján helyezkedett el. Ennek előnye az volt, hogy viszonylag könnyebben megközelíthetővé vált az ügyfelek és az ott dolgozók számára. Az épület Stirling István börgyáros nevét őrzi, aki az 1880-as években már bécsi lakosként szerepel a város iratanyagában, amikor az épület átalakítására szólították fel. A hosszú levélváltás végén a tulajdonost kötelezték a felső emeleten található szárítópádlás elbontására.¹⁰

Az épület több intézménynek és üzletnek is otthon adott. 1892-ben a MÁV forgalmi ügynökséget helyezték el itt, felügyelete alá

6 Rendelet. Az országos kataszteri felmérés szervezetében életbeléptetendő változtatások, s a felmérési felügyelőségnek a telekkönyvi betétszerkesztésnél való közreműködése tárgyában. *Kataszteri Közlöny*, 4. (1895) 2:14–15. (febr. 16.).

7 MNL OL, S 92 Az Országos Földmérési Intézet vegyes iratai (= S 92) No. 9/5. (= No. 9/5). 11. felmérési felügyelőség (Pécs) elhelyezésére vonatkozó iratok és rajzok. A 210/1895. számhoz (31144/1895). Előbbi a pécsi felmérési felügyelőség, utóbbi a Pénzügyminisztérium iktatószáma, iratok nem maradtak fenn. A No. 9/5. – a többi felügyelőség elhelyezésére vonatkozó iratanyaggal együtt – elérhető a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon (www.hungaricana.hu).

8 A „*Kataszteri Közlöny*” zsebnaptára az 1898. évre. Szerk.: DOBROVICVS VIKTOR. Bp., 1898. 48–49., A „*Kataszteri Közlöny*” zsebnaptára kataszteri mérnökök számára az 1901. évre. Szerk.: GÁNÓCZY SÁNDOR. Bp., 1901. 66–67.

9 Vö. ehhez: MNL OL, S 92. No. 23/3–5. Országos kataszteri felmérés – rendeletek, Rendeletek gyűjteménye, 1906–1914. Az Országos Kataszteri Felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása. Bp., 1906–1914.

10 MNL Baranya Megyei Levéltára (= BaML), IV. 1406. Pécs Város Tanácsának iratai. b. Közigazgatási iratok, Stirling István házipítési ügye. 7127/1892.

TIMÁR GÁBOR

Egy sosem lett vasútvonal: Trianon utáni határkijelölés a Börzsöny északi peremén

Az, hogy Trianonban a magyar államhatárok megállapításakor a vasútvonalak sok szakaszon döntő szerepet játszottak, közhely. Kevésbé ismert viszont, hogy a szerződés hatályba lépése után, a határok helyszíni kijelölési folyamatában is előkerültek vasútvonaltervek, olyanok, amelyek soha nem valósultak meg, vagy kifejezetten a határkijelölés befolyásolására ötlöttek ki azokat. Látogassunk el az egykori Hont vármegye trianoni határ környéki részére!

A vasutak határmegállapító szerepe

Az első világháború idején a vasút mint közlekedési eszköz hatékonysága toronymagasan vert minden más szállítási módot. A kis ellenállású sínek, a gőzmozdonyok és a nagy teherbírású vasúti szerelvények kombinációja olyan szállítási teljesítményt és sebességet biztosított, amely más, akkor elérhető megoldásokhoz (a vízi forgalomhoz vagy a korabeli kezdetleges utakon, túlnyomóan állati erővel történő vontatáshoz) képest összehasonlíthatatlan előnyt jelentett. Nem véletlen, hogy a határok meghúzásánál a meglévő vasútvonalak az etnikai elvet is felülíró jelentőséggel bírtak.¹ A vasutak építése a kor technikai szintjén nem volt túlságosan bonyolult, egy hiányzó vonal lefektetése pár év alatt minden további nélkül megvalósítható volt, ezért, bár meglepő, kétségtelenül ez volt a

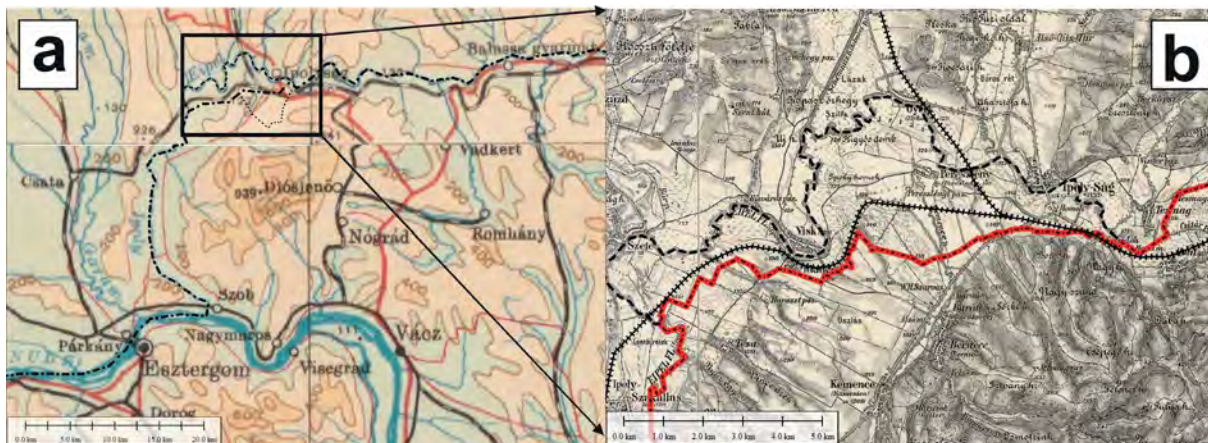
békekonferencia egyik viszonyítási alapja.²

A trianoni határok térképezése és megjelölése

A trianoni szerződés aláírása és 1921. évi hatályba lépése a tényleges határmegállapító munkának csak a kiindulópontja volt. A szerződés 1:1 000 000 méretarányú térképmelléklettel, kb. települési szintig definiálta a határ futását.³ A szerződésben külön pontok vonatkoztak a határmegállapító bizottságok megszervezésére, összetételére, döntési módjára és felettes szerveire. E bizottságok feladata volt az előbb említett, nagyon elnagyoltan definiált trianoni határok kataszteri szintű definiálása, majd a megállapított határ helyszíni, terepi megjelölése is.⁴ A feladat innentől, jellemzően 1921–1925 között földmérés-technikailag kataszteri munka volt, és – leszámítva a dunai határszakaszt – a munkához felhasznált adatrendszereket is a kataszteri térképek és kataszteri felmérési adatok jelentették.

A határmegállapító munka eredménye térképészeti szempontból egy kataszteri méretarányú térképsorozat volt, amely bemutatja az elhelyezett határjelek terepi pozícióját és a határ szűk sávjának egyéb topográfiai elemait. A határtérképek méretaránya az általunk most tárgyalt csehszlovák és az osztrák határszakaszokon a kataszteri felmérésekben ekkor

- 1 Ez egyáltalán nem csak a magyar békeszerződés sajátossága: az Ausztriával kötött saint-germain-i béke is tartalmaz a cseh határszakaszon vasúthálózati indokú módosításokat. A leghíresebb példa pedig az egyébként győztesnek elkönyvelt Csehszlovákia és Lengyelország közötti határ Teschen-környéki része, ahol egy, az alakulóban lévő csehszlovák állam számára fontos vasúti összeköttetés miatt százazres nagyságrendű lengyel kisebbség maradt a határ cseh oldalán, ahogy a bánáti román–szerb határszakasz egyes részei is vasúthálózati meghatározottságúak.
- 2 A magyar–román határszakaszt meghatározó Szatmárnémeti–Nagyvárad–Arad vasútvonalnak az új határ román oldalán a békekötéskor még hiányzó Nagyszalonta–Kisjenő közti szakaszát a román államvasutak 1924-ben már forgalomba helyezte, pedig e szakasz hiánya egy szerencsére el nem fogadott érv volt Békéscsaba elcsatolása mellett.
- 3 Néhány helyen úgy sem: azt, hogy pl. Zajta község hová tartozzon, a szerződés aláírása után kellett eldönteni, mert a békeszerződésből ez nem derült ki.
- 4 SUBA JÁNOS: *A trianoni határ kitűzése és felmérése, 1921–1925 (A határmegállapító bizottságok működése)*. Doktori disszertáció. Kézirat, 1996 (= SUBA, 1996). TIMÁR GÁBOR: *A szerződéstől a határkövekig – a trianoni határok végleges vonalának kijelölése*. *Rubicon*, 30. (2020) 6–7:138–143. (= TIMÁR, 2020).

■ a) A Börzsöny térsége a párizsi békekonferencián is használt 1:1 000 000 méretarányú világtérkép-szelvényeken. Pont-vonalozott határ: a mai, végleges határvonal. Szaggatott vonal: a békekonferencia csehszlovák határokat tárgyaló bizottsága által 1919. március 7-én elfogadott határ (Duna és Ipoly sodorvonala). Pontozott vonal: Ipolyság–Homok kataszteri területének a mai Magyarországra nyúló része; (b) a pereszlény-homoki hídfő a Monarchia 1:75 000 méretarányú térképén (III. katonai felmérés, forrás: MAPIRE). Piros vonal: a végleges határ. Szaggatott vonal: lásd az (a) pontnál, a vasútvonalak keresztsíkozott vonallal jelölve. Homok településen látható az a közút, amelyen a Börzsöny északról megkerülhető volt és amelyet az új határ itt elvágtott; a cikkben említett új magyar országút ezt a hiányzó összeköttetést pótolja. (Alaptérkép forrása: *Maps of Austria-Hungary, Handbooks prepared under the direction of the Historical Section of the Foreign Office, No. 1, London, p. 4., 8. /1919/, a három említett vonal a szerző szerkesztése*)

szokásos 1:2880 (1 bécsi hüvelyk a térképen 40 bécsi öl terepi hosszt jelent), a román szakaszon pedig 1:5000 volt, a délszláv határszakasz határszelvényei nem készültek el, a megrajzolt határvázlatok közelítő méretaránya 1:5000.⁵ A térképek – a magyar földmérés nagyobb volumenű munkálatai közül – elsőként itt méterrendszerben készültek el. Az alkalmazott térképi vetület természetesen átvette az érintett területen az 1920-as évek előtt használt kataszteri térképlapok vetületét: a csehszlovák határ teljes hosszában ez a gellérthegy-i kezdőpontú sztereografikus síkvetület volt.⁶ A trianoni szerződés értelmében elkészített határtérképeket a Magyar Nemzeti Levéltár, illetve részben

a Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. őrzi.⁷ A határszelvények (illetve a jugoszláv határvázlatok kisebb része) georeferált formában, mai térképi adatbázisok fedvényeként publikusan elérhetők a MAPIRE szolgáltatásban.⁸

A csehszlovák–magyar határmegállapító bizottság

A trianoni békeszerződés 50. cikke értelmében „a II. rész (Magyarország határai) 27. cikkének 4. pontjában megjelölt határvonalnak a helyszínén való megállapítására a jelen Szerződés életbelépését követő tizenöt napon belül héttagú bizottságot kell alakítani, amelynek tagjai

5 Az említett térképsorozat mellett ennél nagyobb (a csehszlovák határszakaszon 1:1440) méretarányú lapokon dokumentálták a határjeltek terepi felmérésekor mért, sok esetben a mai határfelújításoknál is irányadó mérési adatokat, jellemzően irányszögeket. SUBA JÁNOS: Magyarország trianoni határának térképei (1920–1925). *A Hadtörténelmi Múzeum Értesítője*, 8. (2005) 137–157.

6 A határ érzékeny és két országhoz is kapcsolódó jellege miatt hiába tért át az elmúlt 100 évben mind a magyar, mind a (cseh)szlovák geodézia más vetületre (EOV, ill. S-JTSK/Křovák), a határokmanyok és határtérképek máig hivatalos koordináta-rendszerre ez maradt, annak ellenére, hogy a magyar földmérésből minden más területen már kivonták.

7 TÖRÖK ENIKŐ: *Trianoni határokmanyok az MNL Országos Levéltárban*. MNL OL, A hét dokumentuma, 2020. június 3. (= TÖRÖK, 2020. https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/trianoni_hatarokmanyok_az_mnl_orzasgos_leveltaraban, Elérés: 2021. ápr. 20.)

8 BISZAK ELŐD – KULOVITS HANNES – BISZAK SÁNDOR – TIMÁR GÁBOR – MOLNÁR GÁBOR – SZÉKELY BALÁZS – JANKÓ ANNAMÁRIA – KENYERES ISTVÁN: Cartographic heritage of the Habsburg Empire on the web: the MAPIRE initiative. *9th International Workshop on Digital Approaches to Cartographic Heritage*, Budapest, 4–5 September 2014. 26–31.; BISZAK ELŐD – BISZAK SÁNDOR – TIMÁR GÁBOR – NAGY DIÁNA – MOLNÁR GÁBOR: Historical topographic and cadastral maps of Europe in spotlight – Evolution of the MAPIRE map portal. *Proceedings 12th ICA Conference Digital Approaches to Cartographic Heritage*. Venice, 26–28 April 2017. 204–208.

za. Gondolatban együtt járta az afrikai vadont Henry Stanley-vel, hogy az eltűntnek hitt dr. Livingstone nyomára leljen. Bújta a térképeket, amelyeken akkor még bőségesen akadtak fehér foltok. Amikor nyolcadikos gimnazista lett, merészen levelet írt az akkor már hírneves dr. Cholnoky Jenő professzornak, előadva neki terveit ismeretlen területek földterítéséről. A bölcs professzornak megtetszett az ifjú buzgalma és válaszlevelével útjára indította. Saját visszaemlékezése szerint: *„Eredetileg geográfusnak készültem. Ezzel a szándékkal kezdtem levelezést dr. Cholnoky Jenő professzor úrral, ő azonban meggyőzött arról, hogy – ha a fizikai földrajz terén számottevő eredményeket akarok elérni – a jelenségek tisztább megismeréséhez és megítéléséhez szükség van azokra az alaposabb mechanikai és fizikai ismeretekre, amelyeket a műegyetemen szerezhetsz csak meg az ember. Ezért határoztam el, hogy geográfiai–természettudományi tanulmányaim mellett a műegyetem általános mérnöki szakára is beiratkozom.”*¹

Lászlót óriási traumaként érte a fájdalmas trianoni országcsönkítés, ami kedves szülőföldjének, Vas megyének, aminek ő minden szögletét bejárta, jelentős részét leszakította az ország testéről.² Ezt soha nem tudta elfogadni, a történelmi Nagy-Magyarország térképe egész életében ott függött lakása falán.

Egyetemi és múzeumi évek, 1922–1929

Az ifjú megfogadta Cholnoky professzor tanácsát és miután 1922 júniusában megkapta érettségi bizonyítványát, beiratkozott a Magyar királyi József Műegyetem általános mérnöki szakára. Édesapja Budapesten a jónevű „Tanítók Háza” kollégiumban helyezte el, ahol szállást és ellátást is kapott. A műegyetemi előadások hallgatása mellett átjárt a tudományegyetemre is, hogy ott a természettudományi előadásokat hallgassa. A műegyetemi tantárgyak között örömmel fedezte föl, hogy ott is tanítanak geológiát. Hamarosan föl is vette a

■ Ifj. Benda László, az érettségizett fiatalember

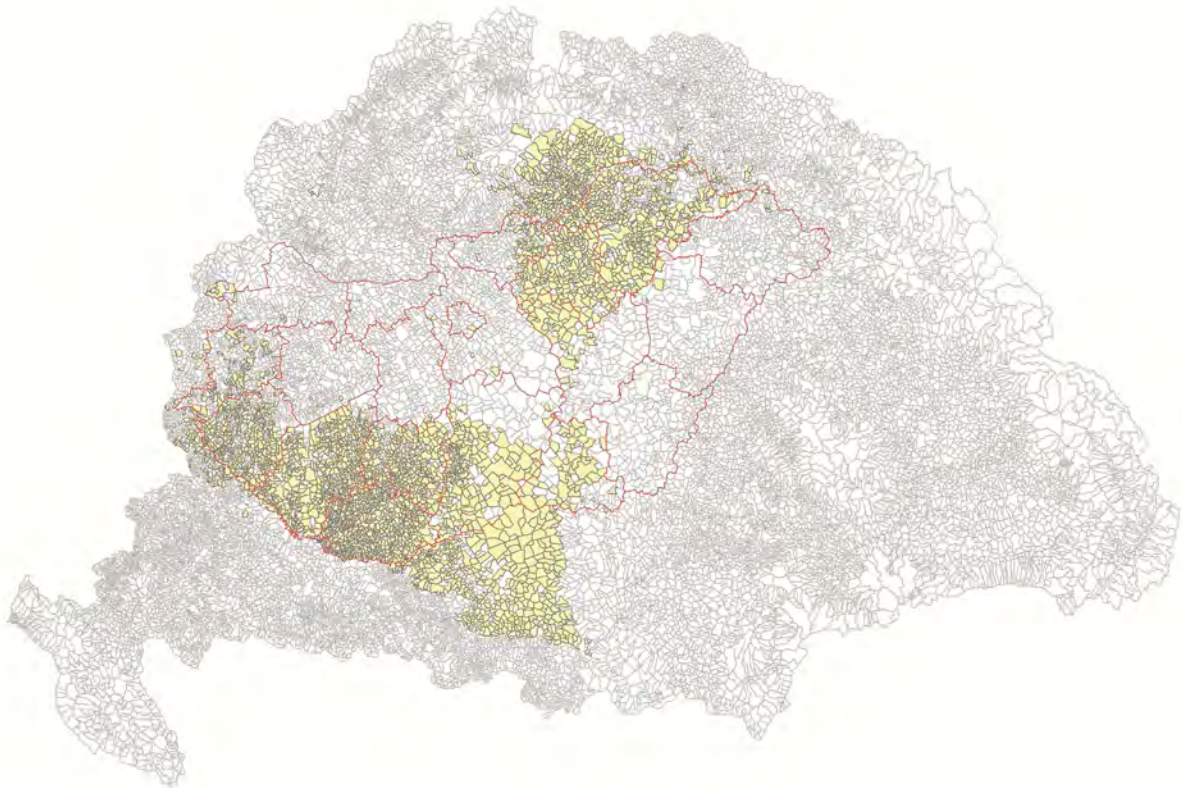
kapcsolatot a tárgy oktatójával – ismét saját szavait idézem: *„A műegyetemen ismerkedtem meg dr. Schafarzik Ferenc (geológia) professzorral. Az öreg úr kitűnő figyelme már néhány hónap múlva felém fordult, és idők folyamán mindig többet és többet foglalkozott egyénileg is velem. Így a fizikai földrajzi kérdések mellett a teleptanban, tektonikában is alapos jártasságot szereztem”*.

Tanulmányai miatt ugyan Budapesten kellett tartózkodnia, de szülőföldje, Vas megye vonzásának nem tudott ellenállni. Minden szabad idejét, a nyári szünidőt is a megye bejárásának szentelte az elcsatolt területeket is bevéve, most már tanulmányaival fölverte, szakmai kutató szemmel. Mint egyetemi hallgató megnyerte a Vasvármegyei Múzeum akkori vezetőit, hogy bekerülhessen az intéz-

1 Bendefy László visszaemlékezései és személyes iratai a család tulajdonában vannak. Az idézett forrásokat a mai helyesírási elvek szerint teszem közzé.

2 GYÖNGYÖSY ISTVÁNNÉ: Bendefy László és a szülőföld. *A 100 éve született Bendefy László élete és művei*. Szerk.: SRAGNER MÁRTA. Marosvásárhely, 2004. (= *Bendefy, 100*), 105.

■ A projekt során eddig feldolgozott területek a mai magyar közigazgatásban. A térképet készítette: Demeter Gábor – Kollányi László – Németh Gábor – Péntes János. A megjelenített adatokat az OTKA K 108919, 132475 és 132609 számon támogatott pályázata során dolgozták fel. A 2014 óta tartó projekt már a magyarországi hódoltság területének mintegy 50%-a esetén biztosítja a hozzáférést az oszmán összeírások adataihoz. Az adatok elérhetők a <https://adatbazisokonline.hu/adatbazis/oszman> linken. A területek hódoltság kori térképének elkészítése és megyénkénti georeferálása az egyes megyék szakembereinek bevonásával megkezdődött

a komparatív kutatások lehetőségének mind szélesebb biztosítása érdekében szükségessé vált a Magyar Kamara által irányított, ugyancsak a 16–17. században készült magyar összeírásokat tartalmazó „Porta (dika) összeírások (E 158)” című relációs adatbázis átdolgozása és szinkronizálása.

MNL: Záros Zsolt a korrekció során a keresés, az összehasonlítás és a vizualizáció igényeinek megfelelően teljesen újragondolta és egy egységes összeírásémát létrehozva átalakította az adatbázis logikai és fizikai adatmodelljét, valamint új feltöltő és publikus felületet alakított ki. Az új adatbázissémába folyamatosan zajlik a pontosított adatok migrálása.

MNL–BTK TTI: A migrált adatok tesztelését és szükség szerinti javítását Sz. Simon Éva és Demeter Gábor folyamatosan végzi.

Az új, egységes adatbázis-szerkezet nemcsak az oszmán összeírásokkal történő, hanem

a későbbiekben majd a 18–19. századi összeírásokkal elvégzendő összehasonlító vizsgálatok lehetőségét is minden eddiginél jobban biztosítja. Mindeközben a korrekciós munkák a dikális összeírások olyan adatainak a pontos megjelenítését is lehetővé teszik az adatbázisban, amelyek eddig kimaradtak vagy elnagyoltan szerepeltek, ezzel megkönnyítve értelmezésüket. A szinkronizált adatbázisban megjelennek a települések középkortól a 17. századig elfogadott normalizált névalakjai, emellett a vizualizációt biztosító térinformatikai ID-k, és egy újonnan kialakított, a birtokosokat jelölő szinkódolás, amely majd a 16–17. századi magyar birtokviszonyok különböző időmetszetű megjelenítésének alapjául szolgálhat. A dikális összeírások adatbázisának átalakításával egy olyan, 16–17. századi település- és gazdaságtörténeti adatokat tartalmazó adatbázisrendszer jött létre, amely képes biztosítani az osz-

NKFIA-PÁLYÁZATOK

„Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918 (K 132723)

Szakmai beszámoló az első évről (2019–2020)

2019. november 22-én értesültünk a pályázat nyertességéről. A december 1-jén induló támogatási szerződést december 13-án írtuk alá. Nemcsak az év vége/eleje lassította le a hivatali ügyintézését, de az a tény is, hogy a projektben nem tervezett kulturális pótlék, illetve a garantált bérminimum 2019. december 30-i felemelése miatti kötelező bértöbbletnek a pályázat költségvetésében nem volt fedezete. A Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) egyéb forrásból nem tudta ezeket pótolni, ezért a vezető és a szenior kutató tervezett összegét csökkentettük (12,5%-kal). Az MNL gazdasági és informatikai területe kiemelten, a humánpolitikai területe csak a kialakult eljárásrendjében kezelte a kapcsolódó feladatokat, utóbbi esetben intézményvezetői intervencióra is szükség volt a projekt beindulása érdekében. Nehezítette az informatikai beszerzéseket és a digitalizálás beindítását az MNL számára kötelező központi közbeszerzési előírások időben hosszú volta. A projekt ügyintézésére és szakmai feladatainak a megvalósítására is jelentős negatív hatással volt a koronavírus okozta veszélyhelyzet (home office, utazási korlátozások). Minderre tekintettel a pályázat nem tudta teljes mértékig teljesíteni az első évre tervezett feladatokat, de a teljes futamidő alatt a hiányok pótolhatók, és a számos nehezítő körülmény ellenére sikeresnek ítéljük az eddig végzett munkát.

Az MNL Baranya Megyei Levéltárában (BaML) a fiatal kutató március 2-ától dolgozik (tervezett: január 1.), de a kiváló felkészültségű doktorandusz hallgató a tervezett munka időarányos részét (25%) így is teljesítette, és még publikált is a projekt kutatási témájában. Az MNL Hajdú-Bihar Megyei Levéltárában (HBML) az először alkalmazni kívánt kolléga családi okokból a szerződéskötéskor visszalépett, a levéltár által kivá-

lasztott új kolléga ezért csak március 18-án lépett munkába (tervezett: január 1.). Sajnos ő is kilépett pár hónap múlva, szeptember 6-án, mert a Debreceni Egyetemen kapott kedvezőbb állásajánlatot. Itt megjegyzendő, hogy a projektben alkalmazott fiatal kutatóknak kínált illetmény nem versenyképes, így csak olyan személy vállalja a munkát, akinek egyéb szakmai érdeke – doktori tanulmányok, levéltári kutatás, távlati karrier cél – is fűződik a levéltári álláshoz. A levéltár hamar talált ilyen személyt, aki már szeptember 14-én munkába állt és a tervezett munka jelentős részét (a teljes 17%-át) elvégezte. A projekt egyes részfeladatai számára is igen hasznos, hogy mindkét doktorandusz hallgatónak vannak térinformatikai ismeretei, amelyeket a poligontérkép elkészítésénél és az adatok vizualizációjánál is hasznosíthatunk majd. A fiatal kutatók csatlakozását az OTKA-tól megkértük és megkaptuk.

A két tagintézményben (BaML, HBML) egy-egy tapasztalt kolléga segíti a helyszínen a fiatal kutatók szakmai és levéltári munkáját, ők, valamint a vezető és a szenior kutató az adminisztráció elhúzódása miatt a 12 hónapra tervezett juttatásukat 10 hónapra elosztva (február–november) kapták meg, ezt az OTKA-val engedélyeztettük. Ha a következő években is fennáll ez a helyzet, hasonlóképpen fogunk eljárni.

A pandémiás veszélyhelyzet miatt a kutatócsoport tagjai közötti kommunikáció elsődleges formája az elektronikus levelezés és az online értekezlet (zoom) volt, de nyáron, a korlátozások enyhülésével egy-egy alkalommal személyesen is konzultáltunk a tagintézményi kollégákkal. A szenior kutató folyamatosan segítette a fiatal kutatókat a feldolgozás technikai kérdéseiben és az irattípusok azonosításában.

Iratanyagfeltárás

A fiatal kutatók fő feladata, hogy a megyei tagintézményekben az ottani felmérési felügyelőségek eddig fel nem tárt – teljesen ismeretlen – iratanyagát darabszinten feltárják és a levéltári nyilvántartó rendszerben feldolgozzák. Az MNL BaML-ban ez a VI.181. *Pécsi Állami Földmérési Felügyelőség iratai* fond (605 doboz, 50 kötet), ebből 113 doboz és 50 kötet, összesen 1233 rekord készült el. Az MNL HBML-ban a VI.181. *A Bihar és Hajdú vármegyei Földmérési Felügyelőségek iratainak gyűjteménye* című fond (61 csomó, 1348 kötet), ebből 14 csomó és 144 kötet, összesen 238 rekord készült el. Az eltérő mennyiségek és őrzési egységek is jól mutatják az iratanyag sokszínűségét. Az elkészült rekordok elérhetők a <http://www.eleveltar.hu> oldalon.

Külföldi kutatások

A projekt első évében egy hónapos ausztriai levéltári kutatást terveztünk. 2019. december 11-én Török Enikő egynapos előkutatást végzett az Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium, Katasterabteilung, Akten anyagában, átnézte és jegyzékelte az 511–513. doboz (1864) 53 ügyiratát. Az iratokról saját fényképezőgéppel felvételeket készített (280 fájl, 859 MB).

A koronavírus okozta veszélyhelyzet miatt hiába szerveztük meg kétszer is (nyárra, majd őszre) a kutatáshoz szükséges szállást a Collegium Hungaricum-ban, tavasszal a levéltár bezárt, nyártól jelentős mértékben szűkült a kutatóhelyek száma, majd a bevezetett utazási korlátozások végképp megakadályozták a kutatás megvalósítását. A helyzet normalizálódásával a következő években 1-2 héttel hosszabb kutatás esetén a tervezett munka elvégezhető lesz.

Belföldi levéltári kutatások

A Földmérési és Távérzékelési Intézet őrizetében lévő kataszteri térképek digitális másolatainak (X 10837) állománybavétele folytatódott.

2019 decemberében 23, 2020-ban 194, összesen 217 leírási egység készült el, bekerült a tartós tárba (SDB), összesen 1100 fájl, 182,9 GB. A K 269 *Pénzügyminisztérium Általános iratok* állagának kataszteri vonatkozású iratait ügyiratszinten feltárjuk. Elkészült 2020-ban: az I. rész X. ügyosztály iratai (38. csomó, 1867, 78 rekord), illetve a II. rész Tárgyi alapon átrendezett iratok, A Pénzügyi közigazgatás, 21. tétel Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek (2 al-tétel, 20 ügyirat és 3 kötet). Az adatok 2021-ben a levéltári nyilvántartó rendszerbe is bekerülnek.

Poligontérkép az adatok vizualizációjához

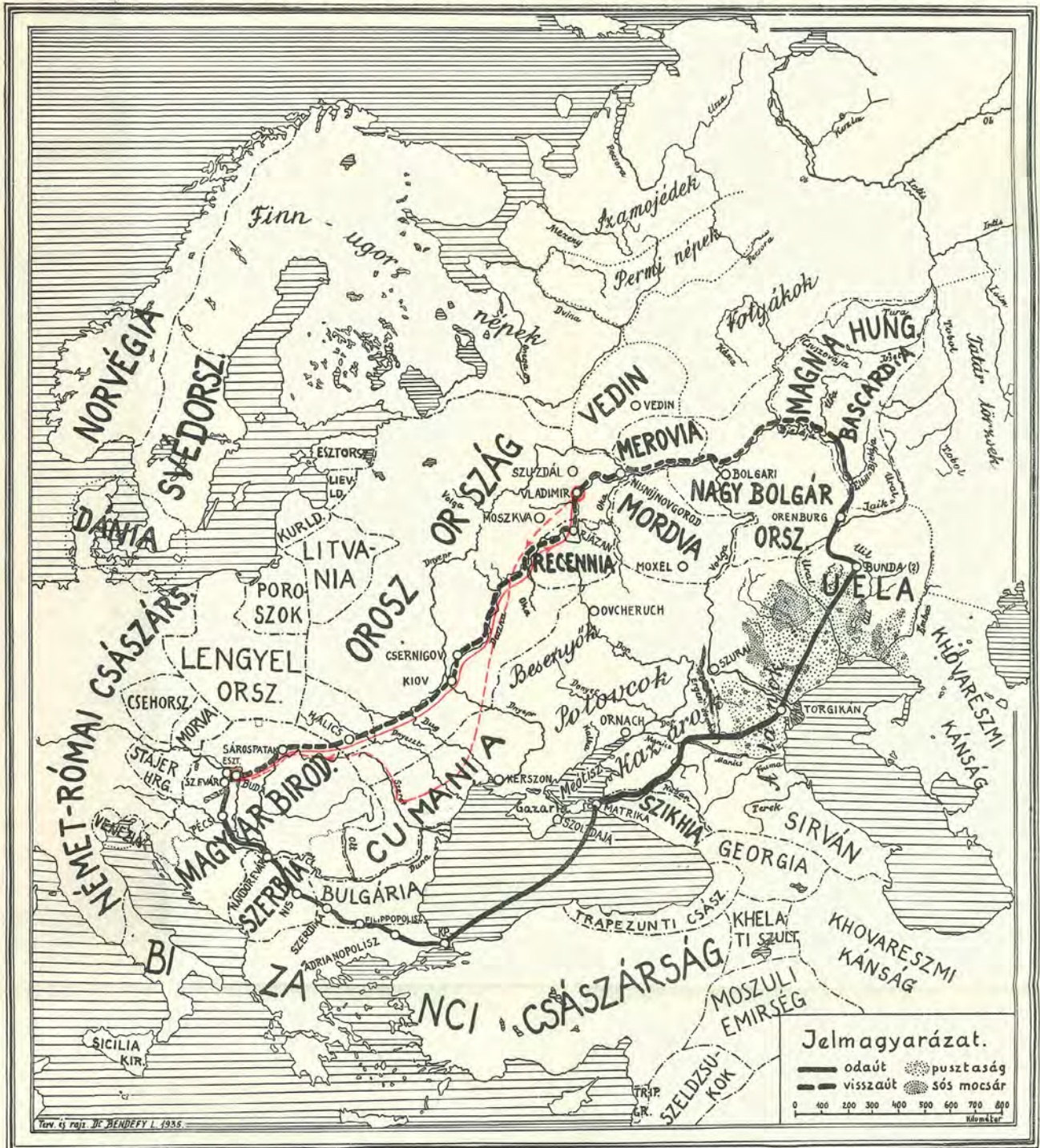
A projekt adatbázisának vizualizációjához egy pont- és poligontérképet készítünk (shapefile), amelyet térinformatikai rendszerekben lehet felhasználni. Ennek alapjául azok az 1:144 000 léptékű kataszteri átnézet térképek („... vármegye földadókataszteri beosztásának átnézet vázlata”) szolgálnak, amelyeket a vizsgált korszak végén, 1910–1912-ben adott ki az Állami Nyomda a kataszteri szervezet adatai alapján. Mivel a HM-HIM Hadtörténeti Térképtárának digitalizált anyaga csak kevés megyét illetően állt rendelkezésre, a hiányzókat az OSZK Térképtárából rendeltük meg. A digitalizált állomány a projekt honlapjának Vizualizáció/Poligontérkép menüpontjából elérhető.

Az első évben e megyetérképek georeferálásával és átrajzolásával készítettük volna el az alaptérképet. A feladatra tervezett doktorandusz hallgató 2020-ban középvezetői megbízatást vállalt a teljesen átszervezett OSZK-ban, és intézményi feladatainak nagy mennyisége miatt a projektév végén a feladatot visszaadta, csak a georeferálást tudta elvégezni. Az erre tervezett összegből semmit nem fizettünk ki. A feladat a következő évben elvégezhető, ez a terv teljesítésében késedelmet nem okoz. A poligontérképhez szükséges adatokat a megyei térképekről rögzítettük (15 253 településnév).

Prozopográfiai gyűjtemény, névtér

Az előző OTKA-projekt tiszti címtáron és szolgálati törzslapokon alapuló névanyagának ki-

Dr. Benedffy L.: Az ismeretlen Juliánusz c. munkájához.

Juliánusz utazásának térképe.

Saját kutatásai nyomán tervezte és rajzolta dr. Benedffy L. A fekete vonal a hős barát első, 1235–36. évi, a vörös pedig a második, azaz 1237–38. évi küldetésének útvonalát jelenti.

■ Benedffy László: Az ismeretlen Juliánusz (Bp., 1936) című művének 2. térképmelléklete, a szerző munkája. L. ehhez Benedffy István cikkét

■ Mikoviny Sámuel: Mappa Comitatus Pilisiensis methodo astronomico geometrica concinnata, 1737. Megjelent Bél Mátyás Notitiájának 3. kötetében (MNL OL, S 60 Családi fondokból kiemelt térképek, Szulyovszky család, No. 5). L. ehhez Bendefy István cikkét